

Általános iskolai tanulók szótanulása iskolán kívüli tevékenységeik során

Hardi Judit

Kecskeméti Főiskola Tanítóképző Főiskolai Kar, Idegennyelvi és Továbbképzési Intézet

Összefoglalás: A tanulási stratégiák alkalmazásának különösen fontos szerepe van az iskolán kívüli tevékenységben, ahol a szociális stratégiák kivételével a nyelvtanuló önállóan tanulja a nyelvet, illetve keres vagy talál lehetőségeket szókincse bővítésére. Az alább bemutatott vizsgálatban általános iskolás tanulók iskolán kívüli szótanulási stratégiáit mutatom be három korcsoportban. Az életkor szerinti vizsgálat lehetőséget adott a különböző szabadidős elfoglaltságokban megmutatkozó esetleges trendek felismerésére, valamint a tanulási stratégiák változásának megfigyelésére. A vizsgált tevékenységek, úgy mint az idegen nyelven történő beszélgetés, könyvolvasás, zenehallgatás, filmnézés, valamint az internetezés és számítógépes játékok játéka, egy átfogó kutatás részeként kerültek előtérbe, amely az általános iskolás tanulók angol nyelvi szótanulási stratégiáival foglalkozott.

Abstract: The use of learning strategies seems to be especially important in individual setting, and, thus, in the out-of-school activities, in which, apart from social strategies, language learners learn the target language individually. In this setting learners look for or come across with opportunities to improve their vocabulary. In the present research primary school learners' out-of-school vocabulary learning strategies are demonstrated in three age groups. The age-related investigation provided opportunity for the identification of certain trends and for the observation of change in the use of vocabulary learning strategies, which can be identified in a variety of out-of-school free time activities. The strategies involved in this research were based on learners' self report and embraced activities, such as speaking, reading books, listening to music, and watching films in English, and also visiting English internet pages, and playing computer games in the target language. These strategies emerged in a large scale investigation focusing young learners' vocabulary learning strategies.

Kulcsszavak: szótanulási stratégiák, metakogníció, gyakorlási lehetőségek keresése, iskolán kívüli tevékenységek

Keywords: vocabulary learning strategies, metacognition, seeking practice opportunities, out-of-school opportunities

1. Bevezetés

Mivel az iskolán kívüli tevékenységek jelentősége az idegen nyelvi tanulási folyamatban vitathatatlan, a különféle elfoglaltságok a szótanulásra is kedvező hatást gyakorolnak. Ebből a gondolatból kiindulva az alább bemutatott kutatásban általános iskolás tanulók iskolán kívüli tevékenységeik során alkalmazott szótanulási stratégiáit vizsgáltam. A gyakorlási lehetőségek keresése Oxford [4] taxonómiájában a metakognitív stratégiák csoportjába tartozik, amelyek segítségével a tanuló megtervezi nyelvtanulását, azaz olyan tevékenységeket választ, amelyekkel kedvező hatást gyakorolhat nyelvtudására. A metakognitív stratégiák alkalmazása, a tervezés mellett magában foglalja az összpontosítást és értékelést [4]. A metakogníció szerepe egyre több téren válik hangsúlyossá a másodiknyelv-elsajátítás szakirodalmában, ezzel a stratégia kutatásban is. A stratégiai tudás a metakognitív tudás egyik

alkotóeleme [2]. Amíg Oxford-nál [4] a tanulási stratégiák között szerepelnek a metakognitív stratégiák, Dörnyei [1] a metakognitív kontroll stratégiák szerepét az önszabályozó kapacitás körében vizsgálja, mivel a metakognitív tudás az önszabályozó tanulás előfeltétele [6], amely információt nyújt a tervezési döntésekhez és a tanulási feladat teljesítéséért felelős monitorozási folyamatokhoz.

Iskolán kívül a nyelvtanulók sokféle tevékenység során gyakorolhatják és tanulhatják az idegen nyelvet, azaz építhetik szókincsüket. Az összefoglalóban említett idegennyelvi szótanulási stratégiákra kiterjedő vizsgálatban a résztvevő nyelvtanulók több tevékenységet is megemlítettek, amelyekkel bővítik, illetve bővíteni szeretnék szókincsüket. Ezek a tevékenységek az angol nyelven történő beszélgetés, könyvek olvasása, zenehallgatás, filmek nézése, internetes oldalak böngészése, valamint a számítógépes játékok játszása. A tanulók által említett tevékenységek alapján, az iskolán kívüli tevékenységek széles skálája közül az előbb felsorolt stratégiák szerepeltek ebben a vizsgálatban.

2. Módszer

A kutatás célja, hogy az általános iskolások nyelvtanulását iskolán kívüli tevékenységeik tükrében szemléltesse, valamint felhívja a figyelmet a nyelvtanulást segítő szabadidős tevékenységekben megnyilvánuló életkori változásokra, amelyek segítik megérteni, majd alakítani a nyelvtanulók motivációját és nyelvi viselkedését.

2.1. Résztvevők

Az alapvizsgálatban 331 fő, 3.-8. osztályos tanuló vett részt négy különböző kecskeméti általános iskolából. A részvétel önkéntes alapon történt, a tanulók nem voltak kritériumok alapján válogatva, így az adatközlők közé kerültek jobb és kevésbé jó képességű gyerekek is. Az esetleges stratégiahasználatbeli változások megfigyelése céljából az adatgyűjtés és az adatfeldolgozás életkorok alapján 3 csoportba rendezve történt. Az első korcsoportba a 3.-4. osztályosok kerültek, mivel a legtöbb általános iskolában ezeken az évfolyamokon kezdik el a gyerekek a nyelvtanulást. A második korcsoportot az 5.-6. osztályosok, míg a harmadikat a 7.-8. osztályosok alkották.

2.2. Elemzés

Az alapvizsgálat első részében félig strukturált interjúk segítségével kerültek felszínre az angol nyelvi szókincs tanulásához használt stratégiák, ezen belül az iskolán kívüli tevékenység során alkalmazott szótanulási stratégiák is. A kvalitatív adatgyűjtés kiegészítéséül, egy több lépésből álló validálási folyamat eredményeképpen a tanulók elmondása alapján használt stratégiák kvantitatív mérőeszközzel is mérhetővé váltak. A kvantitatív adatgyűjtés lehetővé tette, hogy az adathalmazból kiragadva, bizonyos stratégiai alcsoportokat, mint a metakognitív stratégiákat önállóan is lehessen vizsgálni. Az adatgyűjtés egy négy pontos Likert típusú skálával történt, amely állításainak értékelésére a következő lehetőségek voltak: (1) nagyon nem értek egyet, (2) nem értek egyet, (3) egyetértek, és (4) teljesen egyetértek.

Az adatelemzés az IBM SPSS (International Business Machines – Statistical Package for the Social Sciences) 20-as verziójának segítségével történt. Az adatfeldolgozás leíró és következtető statisztikai módszerekkel valósult meg, amelyek lehetővé tették az átlag, medián, szóródás és a korrelációk kiszámítását.

3. Eredmények

Az eredményeket először a teljes vizsgált általános iskolás populációra nézve ismertetem, majd a korcsoportonkénti eredmények bemutatására kerül sor. Az 1. táblázat a nyelvtanulók iskolán kívül használt szótanulási stratégiáit szemlélteti. A stratégiák között a beszéd fontossága rajzolódott ki a tanulók válaszaiban, amíg az internet használat az utolsó helyre szorult. Ez az eredmény valószínűleg nem a tényleges stratégia használatot tükrözi, hanem a tanulók által felállított egyfajta fontossági sorrendet, vagy kívánságlistát, amely a beszédet, mint alapvető tanulási stratégiát hangsúlyozza. A beszéd fontosságának hangsúlyozása az iskolán kívüli tevékenységek körében, a természetes nyelvi közegben történő idegennyelvi kommunikáció hiányára hívja fel a figyelmet.

Stratégia	N	Min.	Max.	Átlag	SD	Medián
Beszéd	331	1	4	3,12	0,70	3,00
Zenehallgatás	331	1	4	3,12	0,91	3,00
Filmnézés	331	1	4	2,63	1,02	3,00
Olvasás	331	1	4	2,44	0,89	2,00
Számítógépes játék	331	1	4	2,38	1,11	2,00
Internet	331	1	4	2,31	1,03	2,00

1. táblázat: Iskolán kívüli szótanulási stratégiák

A 2. táblázat a különböző iskolán kívüli szótanulásra alkalmazott stratégiák közötti kapcsolatot szemlélteti. A legerősebb a kapcsolat a beszéd és az olvasás között, amely arra utal, hogy aki fontosnak véli a beszéd használatát az iskolán kívüli tevékenységben, az fontosnak tartja az olvasást is. Ugyanakkor a kapcsolat a leggyengébb, bár nem szignifikáns az olvasás és a számítógépes játékok között, amely arra enged következtetni, hogy aki az olvasást részesíti előnyben az nem fejleszti a szókincsét számítógépes játékokkal. Ez az eredmény a két tevékenység időidényességéből kiindulva logikusan következik. Viszont igen magas korreláció áll fenn az internethasználat és a számítógépes játékok játszása között, ami arra enged következtetni, hogy aki az egyiket használja az a másik lehetőséggel is él.

	Beszéd	Olvasás	Zene	Internet	Film	Sz. játék
Beszéd	1					
Olvasás	0,44**	1				
Zene	0,17**	0,20**	1			
Internet	0,13*	0,22**	0,09	1		
Film	0,29**	0,31**	0,19**	0,18**	1	
Sz. játék	-0,01	-0,03	-0,01	0,26**	0,03	1

Pearson Correlation Sig. (2-tailed)

** Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

* Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

2. táblázat: Iskolán kívüli szótanulási stratégiák (korrelációs mátrix)

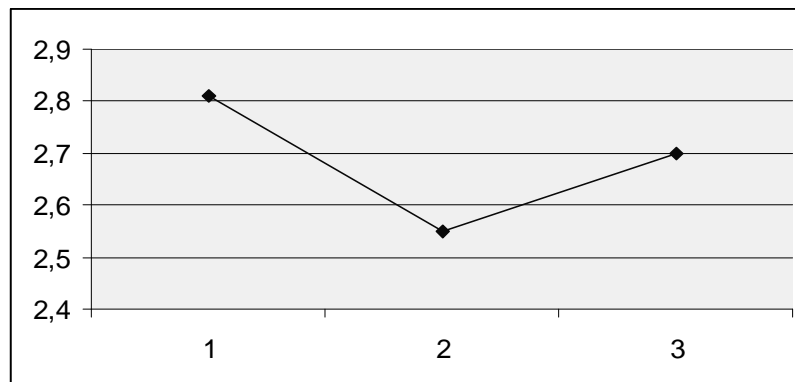
Életkori különbségek

Az alábbiakban az iskolán kívül alkalmazott szótanulási stratégiákban megjelenő életkori különbségeket szemléltetem.

Korcsoport	1.	2.	3.	4.	5.	6.
1. 3.-4. oszt.	Beszéd	Zene	Olvasás	Film	Internet	Sz. Játék
2. 5.-6. oszt.	Beszéd	Zene	Film	Sz. játék	Olvasás	Internet
3. 7.-8. oszt	Zene	Beszéd	Fim	Sz. játék	Olvasás	Internet

3. táblázat: Iskolán kívüli szótanulási stratégiák sorrendje

A 3. táblázatban az iskolán kívül használt stratégiák sorrendje látható. Mindhárom korcsoport esetében a beszéd és a zenehallgatás a legfontosabb stratégia. Az első két korcsoport esetében az első helyen a beszéd áll, amelyet a zenehallgatás megelőz a 3. korcsoport esetében. Míg az olvasás és a filmnézés a következő a 3.-4. osztályosoknál, a számítógépes játékok jelentős előnybe kerülnek a felső tagozatos tanulók esetében.

1. ábra: Iskolán kívüli szótanulási stratégiák megoszlása a korcsoportok között

A legmagasabb átlagokat ($M=2,81$) az első korcsoport, azaz a 3.-4. osztályos gyerekek érték el, amelyet a harmadik ($M=2,70$), majd a második korcsoport ($M=2,55$) követ. Ebben az eredményben a kutatásban résztvevő legfiatalabb nyelvtanulók magas motiváltsági szintje tükröződik, és kirajzolódnak a korcsoportok közötti eltérések is. Valószínűleg a szótanulási motiváltság csökkenésével, majd annak lassú emelkedésével magyarázható az 1. ábrán szemléltetett változás. A változás kiváltó oka a kezdő gyermek nyelvtanulók esetében az alkalmazott módszerekben, a kezdeti alacsonyabb követelményekben, illetve a kezdő szókinccs könnyebb befoghatóságában keresendő, amely tényezők a felső tagozatba lépéssel jelentős változáson mennek át. Ugyanakkor a 7.-8. osztályosok egyrészt már birtokolhatnak akkora szókinccset, amely megkönnyíti számukra bizonyos szótanulási lehetőségek keresését, másrészt vélhetően felismerik az iskolán kívüli nyelvtanulás fontosságát. Az iskolán kívüli szótanulási stratégiák átlaga ($M=2,66$) azonban viszonylag alacsony, amely arra hívja fel a figyelmet, hogy ezen a téren is van tennivaló.

1. korcsoport

A 4. táblázat a 3.-4. osztályosok iskolán kívüli szótanulási stratégiáit mutatja be.

Stratégia	N	Min.	Max.	Átlag	Szórás
Beszéd	73	2	4	3,41	0,72
Zene	73	1	4	3,11	0,98
Olvasás	73	1	4	2,93	0,96
Film	73	1	4	2,78	1,08
Internet	73	1	4	2,49	1,15
Számítógépes játék	73	1	4	2,18	1,12

4. táblázat: Iskolán kívüli szótanulási stratégiák: 3.-4. osztály

A korcsoportbeli vélemények leginkább az internet használat tekintetében osztják meg a legfiatalabbakat (s=1,15), vagyis a 3.-4. osztályosok között vannak tanulók, akik használják az internetet és tudatában vannak annak szókincsfejlesztő hatásának, míg mások nem élnek ezzel az iskolán kívüli nyelvtanulási lehetőséggel.

Az 5. táblázatban az 1. korcsoport iskolán kívüli szótanulási stratégiái közötti kapcsolatok láthatók. Legerősebb a kapcsolat a beszéd és az olvasás között, amíg a zenehallgatás és számítógépes játékok, illetve az internethasználat és a filmnézés között fordított kapcsolat áll fenn, ami azt sugallja, hogy aki ebben a korcsoportban zenét hallgat az nem játszik számítógépes játékokat, illetve nem internetezik szótanulási céllal.

	Beszéd	Olvasás	Zene	Internet	Film	Sz. játék
Beszéd	1					
Olvasás	0,60**	1				
Zene	0,32**	0,33**	1			
Internet	0,18	0,30*	0,22	1		
Film	0,32**	0,27	0,08	-0,05	1	
Sz. játék	0,02	0,05	-0,05	0,38**	0,23*	1

Pearson Correlation Sig. (2-tailed)

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

* . Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

5. táblázat: Iskolán kívüli szótanulási stratégiák 3.-4. osztály (korrelációs mátrix)

2. korcsoport

Az 5.-6. osztályosok iskolán kívüli szótanulási stratégiái a 6. táblázatban láthatók. A már említetteken kívül a legfontosabb eredmény, hogy ebben a korcsoportban a számítógépes játékok osztják meg a leginkább a nyelvtanulókat (s=1,11), bár esetükben is, az első korcsoporthoz hasonlóan, az internethasználat a következő megosztó tényező (s=0,96). Ez utóbbi tevékenység alacsony számtani átlagból is látható, hogy a diákok eltérő mértékben használják az internetet szótanulási céllal, illetve megoszlik véleményük annak hasznosságáról.

Stratégia	N	Min.	Max.	Átlag	Szórás
Beszéd	131	1	4	3,08	0,66
Zene	131	1	4	3,05	0,92
Film	131	1	4	2,50	1,01
Számítógépes játék	131	1	4	2,37	1,11
Olvasás	131	1	4	2,19	0,84
Internet	131	1	4	2,11	0,96

6. táblázat: Iskolán kívüli szótanulási stratégiák: 5.-6. osztály

A 7. táblázat az 5.-6. osztályosok stratégiái közötti kapcsolatot mutatja be. Ebben a korcsoportban is a legszorosabb a kapcsolat a beszéd és az olvasás között, míg fordított

kapcsolat áll fenn az olvasás és számítógépes játékok játszása között, ami a két stratégia egymástól elkülönülő használatára hívja fel a figyelmet.

	Beszéd	Olvasás	Zene	Internet	Film	Sz. játék
Beszéd	1					
Olvasás	0,36**	1				
Zene	0,09	0,15	1			
Internet	0,08	0,23**	0,02	1		
Film	0,32**	0,33**	0,09	0,26**	1	
Sz. játék	0,07	-0,02	0,06	0,29**	0,13	1

Pearson Correlation Sig. (2-tailed)

** Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

* Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

7. táblázat: Iskolán kívüli szótanulási stratégiák 5.-6. osztály (korrelációs mátrix)

3. korcsoport

A 7.-8. osztályosok iskolán kívüli szótanulási stratégiái a 8. táblázatban láthatók. Az első helyet ebben a korosztályban már a zenehallgatás veszi át (M=3,20), azaz a legidősebb általános iskolás nyelvtanulók a beszéd fontosságánál a zenehallgatást előbbre helyezik a szótanulás szempontjából. Ez a jelenség magyarázható egyrészt a kis-tinédzserek viselkedésének változásával, valamint az angol dalszövegekben megjelenő szleng iránti érdeklődéssel. A korcsoport véleményét, az 5.-6. osztályosokhoz hasonlóan, szintén a számítógépes játékok osztják meg legjobban (s=1,09).

Stratégia	N	Min.	Max.	Átlag	Szórás
Zene	127	1	4	3,20	0,85
Beszéd	127	1	4	3,00	0,70
Film	127	1	4	2,68	0,98
Számítógépes játék	127	1	4	2,50	1,09
Olvasás	127	1	4	2,42	0,80
Internet	127	1	4	2,40	0,99

8. táblázat: Iskolán kívüli szótanulási stratégiák 7.-8. osztály

A stratégiák közötti kapcsolat a 3. korcsoport esetében a 9. táblázat szemlélteti. Mint a másik két korcsoportban, a legerősebb a kapcsolat a beszéd és az olvasás között, vagyis aki az egyik tevékenységet fontosnak tartja, az tudatában van a másik szótanulásban betöltött jelentőségével is. Az egyetlen szignifikáns negatív korreláció ebben a korcsoportban található és a filmnézés és a számítógépes játékok játszása között áll fenn, amely megerősíti azt a feltételezést, amely szerint a két tevékenység nem jelenik meg egyszerre a nyelvtanulásban.

	Beszéd	Olvasás	Zene	Internet	Film	Sz. játék
Beszéd	1					
Olvasás	0,33**	1				
Zene	0,17	0,18*	1			
Internet	0,13	0,05	0,06	1		
Film	0,21*	0,28**	0,38**	0,08	1	
Sz. játék	-0,06	-0,03	-0,08	0,17	-0,18*	1

Pearson Correlation Sig. (2-tailed)

** Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

* Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

9. táblázat: Iskolán kívüli szótanulási stratégiák 7.-8. osztály (korrelációs mátrix)

4. Következtetések

Az általános iskolások különböző stratégiákat használnak, illetve tartanak fontosnak szókincsük fejlesztésére az iskolán kívüli tevékenységeik során. A vizsgálatban résztvevő nyelvtanulók által használt stratégiák átlaga azonban összességében alacsony, ami arra hívja fel a figyelmet, hogy az iskolán kívüli szótanulási tevékenységekre nagyobb figyelmet kellene fordítani, hiszen ezekből nem csupán a tanuló profitál, hanem a tanári munkát is jelentősen megkönnyíti és eredményesebbé teszi. Józsa és Imre feltételezi, hogy „ha a kedvelt hétköznapi tevékenységeket bevonjuk a nyelvtanításba, akkor a diákok még közelebb kerülhetnek az angol nyelvhez, illetve az angol nyelv beszélőinek kultúrájához, és a pozitív attitűdök révén sikeresebb nyelvtanulókká is válhatnak [3:38]”. Fontos konklúziója tehát a vizsgálatnak, hogy a tanulókat támogatni és ösztönözni kellene az iskolán kívüli tevékenységekben rejlő nyelvtanulási lehetőségek kiaknázására.

Az önkezdemenyezésen alapuló szótanulás jelentősége azért is vitathatatlan, mivel úgy tűnik, hogy a spontán szótanulással együtt, a teljes tanulási folyamat alappilléreit alkotják [5:100]. Ezért az idegen szókincs tanulásának nem csak a formális nyelvoktatás keretein belül kellene megvalósulnia, hanem a nyelvtanulást egy szélesebb perspektívából kellene szemlélni, azaz a tanulók nyelvtanulásra irányuló iskolán kívüli tevékenységét be kellene illeszteni a formális nyelvoktatás keretei közé. A nyelvtanárok feladata ily módon túl kell, hogy mutasson a tanórai feladatokon. Az iskolán kívüli szótanulási lehetőségek bevonása a tanítási gyakorlatba kimozdítaná az idegen nyelvet a szűk iskolai keretek közül, teret adva egy átfogóbb és természetesebb tanulási formának, amely nem pusztán az ismeretek megszerzésére, hanem a nyelvhasználatra irányul.

Irodalomjegyzék

- [1] Dörnyei, Z. (2005). *The psychology of the language learner: individual differences in second language acquisition*. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum.
- [2] Flavell, J. H. (1979). Metacognition and cognitive monitoring: A new area of cognitive-developmental inquiry. *American Psychologist*, 34 (10), 906–911.
- [3] Józsa, K. és Imre, I. A. (2013). Az iskolán kívüli angol nyelvű tevékenységek összefüggése a nyelvtudással és a nyelvtanulási motivációval. *Iskolakultúra*, 23 (1), 38–51.
- [4] Oxford, R. L. (1990). *Language Learning Strategies. What every teacher should know*. Boston, MA: Heinle.
- [5] Pavičić, T. V. (2008). Vocabulary learning strategies and foreign language acquisition. Clevedon: Multilingual Matters.
- [6] Wenden, A. L. (1998). Metacognitive knowledge and language learning. *Applied Linguistics*, 19 (4), 515–537.

Szerző

Hardi Judit: Kecskeméti Főiskola Tanítóképző Főiskolai Kar, Idegennyelvi és Továbbképzési Intézet, 6000 Kecskemét, Kaszap u. 6.-14. E-mail: hardi.judit@tfk.kefo.hu